

ферменту можна використати як оцінювач заоруднення території.

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ЧЕРКАЩИНИ

Ситник О.І., кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
e-mail: sytnykuman@gmail.com

Лячинський С.С. науковий співробітник
Звенигородський районний краєзнавчий музей

Від найдавніших часів проблема державності, адміністративно-територіального устрою держави була, є і ще довго лишатиметься

основною для людської спільноти. Для організації державного управління, керівництва господарством, політичним і культурним життям проводиться поділ держави на певні частини.

Виходячи з адміністративно-територіального поділу, визначаються основні принципи державного управління. В умовах високого розвитку самоврядування діє горизонтальний принцип владних повноважень. Місцеві органи влади мають більше законодавчої ініціативи, буквально керуються своїми законами, лишаючи федеральному урядові лише певні повноваження (як кожен штат у США). Разом із тим, місцеві органи влади вільніше використовують кошти, зібрані шляхом різного роду податків, і направляють їх за відповідним цільовим призначенням. Вертикаль же передбачає відтік коштів у центр, який у подальшому розподіляє їх на свій розсуд. Відповідно, місцеві органи влади перебувають в залежності від центральних органів, більше їм підпорядковані і мають менше самостійності. Таким чином, адміністративно-територіальний поділ істотно впливає на економічне і політичне життя держави.

Адміністративно-територіальний поділ Черкащини є прямим відображенням процесу державотворення в Україні.

Сучасна Черкаська область склалася переважно з колишніх Золотоніського повіту Полтавської губернії, Черкаського, Звенигородського, Катеринопільського, Чигиринського, Уманського, Канівського, Богуславського повітів Київської губернії, в цю губернію також входили території нинішнього Монастирищенського району (Липовецький повіт), Жашківського (Таращанський повіт).

У 1793 р. Правобережжя України з'єдналось з Росією, Канів і Корсунь у ранзі містечок були включені в Київське намісництво, до складу якого з 1782 р. вже входив Золотоніський повіт. У січні 1795 р. до утвореного Вознесенського намісництва, увійшли Уманський, Катеринопільський, Чигиринський і Черкаський повіти. Указом Павла I від 30.11.179 р. намісництва були ліквідовані і замість них в 1797 р. створені губернії. Правобережна частина Черкащини була включена до складу Київської губернії, і лівобережна – до Малоросійської. У 1802 р. Малоросійська губернія поділена на Чернігівську і Полтавську. До складу Полтавської губернії увійшов Золотоніський повіт, і у адміністративно-територіальному поділі зазначених повітів, аж до Жовтневої революції 1917 р., істотних змін не відбувалося.

Перемога Жовтневої революції поклала початок виділенню території нинішньої Черкаської області в самостійну адміністративно-територіальну одиницю.

Декретами ВУЦВК від 8 і 30.07.1920 р. утворена Кременчуцька губернія, до складу якої відійшли Золотоніський, Черкаський і Чигиринський повіти. Кременчуцька губернія проіснувала до кінця 1922 р. і після її ліквідації Черкаський і Чигиринський повіти увійшли знову до складу Київської губернії, а Золотоніський – до Полтавської. У тому ж 1922 р. Канівський повіт перейменовано в Богуславський.

7.03.1923 р. з прийняттям урядом Радянської України нової системи адміністративно-територіального поділу республіки, повіти і волості замінені округами і районами. На території Черкащини було утворено 4 округи, які входили до складу Київської губернії. До Уманського округу увійшла територія Уманського повіту, 6 волостей Липовецького повіту, 2 волості Таращанського повіту, 4 волості Звенигородського повіту; Золотоніський округ був створений з Гельмязівського, Драбівського, Еремеевського, Золотоніського, Іркліївського, Ковалевського, Переяславського, Піщанського, Чернобаївського районів, які входили до складу Полтавської губернії. Черкаський округ, включав території Черкаського і Чигиринського повітів, а Шевченківський округ (з центром в м. Корсунь) – територію Богуславського (Канівського) повіту, м. Звенигородка, 3 волості Таращанського повіту, 12 волостей Черкаського повіту.

3 червня 1925 р. постановою ВУЦВК і РНК УРСР «Про ліквідацію губерній і перехід на триступеневу систему управління» Київська та Полтавська губернії були ліквідовані, також були розформовані Золотоніський та Шевченківський округи. До складу Черкаського та Уманського округів увійшли 43 райони, з них в Уманський округ – 20 районів: Бабанський, Буцький, Верхняцький, Виноградський, Гранівський, Жашківський, Звенигородський, Катеринопільський, Ладижинський, Лисянський, Маньківський, Монастирищенський, Оратівський, Підвисоцький, Рижановський, Тальнівський, Теплицький, Тернівський, Уманський, Цибулівський; в Черкаський округ – 23 райони: Олександрівський, Балаклеївський, Гельмязівський, Городищенський, Златопольський, Золотоніський, Іркліївський, Кам'янський, Корсунський, Канівський, Матусівський, Медведівський, Мокрокалігірський, Мошенський, Вільшанський, Прохоровський, Смілянський, Стеблівський, Таганчанський, Шполянський.

У 1927 р. Черкаський округ був перейменований в Шевченківський з окружним центром в м. Черкаси.

Постановою ВУЦВК і РНК УРСР від 2.09.1930 р. «Про ліквідацію округів і перехід на двоступеневу систему управління» ліквідовувалися округи. Були розформовані Ротмистрівський, Стеблівський, Таганчанський, Балакліївський, Матусівський, Піщанський, Рижанівський, Виноградський, Цибулівський райони, проте створений Христинівський.

Після адміністративної реформи 1930 р. на Черкащині залишилися райони безпосередньо республіканського підпорядкування: Олександрівський, Бабанський, Буцький, Гельмязівський, Городищенський, Гранівський, Жашківський, Звенигородський, Златопільський, Золотоніський, Іркліївський, Кам'янський, Канівський, Катеринопільський, Корсунський, Лисянський, Ладижинський, Маньківський, Мокрокалігірський, Монастирищенський, Медведівський, Мошенський, Оратівський, Підвисоцький, Смілянський, Тальнівський, Тернівський, Теплицький, Уманський, Христинівський, Черкаський,

Чорнобаївський, Чигиринський, Шполянський.

Постановою ВЦВК і РНК УРСР від 3.02.1931 р. «Про реорганізацію районів УРСР» Мошенський район був приєднаний до Черкаського, розформовані Олександрівський, Іркліївський, Медведівський райони.

9.02.1932 р. на IV позачерговій сесії ВУЦВК дванадцятого скликання схвалено рішення про утворення на Україні п'яти областей: Вінницької, Дніпропетровської, Київської, Харківської, Одеської. Територія Черкащини була віднесена до Вінницької та Київської областей. До Вінницької області відійшло 11 районів: Бабанський, Гранівський, Ладизинський, Маньківський, Монастирищенський, Оратівський, Підвисоцький, Тернівський, Теплицький, Уманський, Христинівський; Київської області – 19 районів: Буцький, Гельмязівський, Городищенський, Драбівський, Жашківський, Звенигородський, Златопольський, Золотоніський, Кам'янський, Канівський, Корсунський, Лисянський, ім. Петровського, Смілянський, Тальнівський, Черкаський, Чорнобаївський, Чигиринський, Шполянський.

З метою покращення керівництва районами, на підставі постанови ВЦВК від 15.10.1932 р. Драбівський район Київської області перейшов до складу Харківської області, Бабанський, Монастирищенський, Уманський, Христинівський райони Вінницької області – до складу Київської області, Городищенський район – до складу району ім. Петровського Г.І.

Згідно з постановою ВУЦВК «Про розукрупнення районів УРСР» від 22.01.1935 р. відновили діяльність Олександрівський, Катеринопільський, Мокрокалігірський, Ротмистрівський райони, розформовані в 1931 р. 3 районів ім. Петровського Г.І. виділився Вільшанський район, з Драбівського, – Бирлівський, який 31.08.1935 р. перейменовано в Ковалівський район.

Відповідно до постанови ЦВК СРСР від 22.09.1937 р. були розукрупнені Харківська, Київська, Вінницька та Одеська області, утворена Полтавська область. Від Харківської області до Полтавської відійшли Драбівський і Ковалівський райони, від Київської області – Гельмязевський, Золотоніський, Іркліївський, Чорнобаївський райони.

Указом Президії Верховної Ради СРСР 10.01.1939 р. була створена Кіровоградська область і до її складу з Київської області відійшли Олександрівський, Златопільський, Кам'янський, Підвисоцький і Чигиринський райони. Монастирищенський район відійшов до Вінницької області.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 3.05.1944 р. Корсунський район Київської області перейменований в Корсунь-Шевченківський, а Указом від 5.08.1944 р. район ім. Петровського Г.І. – в Городищенський.

3.07.1947 р. Президія Верховної Ради УРСР перейменувала Ковалівський район Полтавської області в Шрамківський.

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР від 7.01.1954 р.

була створена Черкаська область. До її складу увійшло 30 районів і міста: Черкаси, Умань, Сміла. Від Київської області до Черкаської відійшли: Бабанський, Буцький, Городищенський, Жашківський, Звенигородський, Канівський, Катеринопільський, Корсунь-Шевченківський, Ладизинський, Лисянський, Маньківський, Мокрокалігірський, Вільшанський, Ротмистрівський, Смілянський, Тальнівський, Уманський, Христинівський, Черкаський, Шполянський райони, від Кіровоградської області – Златопільський, Кам'янський, Чигиринський, від Вінницької області – Монастирищенський, від Полтавської області – Гельмязівський, Драбівський, Золотоніський, Іркліївський, Чорнобаївський, Шрамківський.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 4.01.1957 р. ліквідовано Мокрокалігірський і Ротмистрівський райони, указом від 12.11.1959 року – Бабанський, Буцький, Вільшанський, Златопольський, Іркліївський, Ладизинський, Шрамківський райони.

Згідно з Указом Президії Верховної Ради УРСР від 30.12.1962 р. здійснено укрупнення районів області і утворені: Драбівський, Жашківський, Звенигородський, Золотоніський, Корсунь-Шевченківський, Смілянський, Уманський, Христинівський, Чигиринський, Шполянський райони.

Надмірне укрупнення районів ускладнювало соціально-економічні зв'язки і у зв'язку з цим Президія Верховної Ради УРСР Указом від 4.01.1965 р. внесла зміни в адміністративне районування республіки. В складі Черкаської області були створені 6 районів: Канівський, Лисянський, Маньківський, Тальнівський, Черкаський, Чорнобаївський, а указом Президії Верховної Ради УРСР від 8.12.1966 р. утворено ще 4 райони: Городищенський, Кам'янський, Катеринопільський, Монастирищенський.

Станом на 2016 р. Черкаська область займає територію 20,9 тис. км², в її склад входять 20 районів: Городищенський, Драбівський, Жашківський, Звенигородський, Золотоніський, Кам'янський, Канівський, Катеринопільський, Корсунь-Шевченківський, Лисянський, Маньківський, Монастирищенський, Смілянський, Тальнівський, Уманський, Христинівський, Черкаський, Чигиринський, Чорнобаївський, Шполянський.

Формування нового адміністративного устрою України є найбільш дискусійною частиною у децентралізаційній реформі. Фахівці наголошують: потребу нового устрою зумовлює сама ідея передання повноважень на низовий рівень.